DİBEK

TEVFİK OVACIK

Haziran ayının henüz başıydı. Yaz, Akdeniz'in o kendine has kavurucu sıcaklığını henüz tam olarak hissettirmemiş, gecenin serinliği toprakta ve yapraklarda asılı kalmıştı. Bir tarım ve balıkçı köyü olan Ovacık, sabahın loş ışıklarında uykusundan uyanırken, hayatım boyunca hiç unutamayacağım, hafızama kazınan en güzel ritimle gözlerimi açtım. Liseye başladığım yılın son günleriydi ve içimde gençliğin verdiği o tarifsiz heyecan dalgalanıyordu.

Uzaktan, köyün ortak hafızası gibi duran eski evin avlusundan ritmik sesler geliyordu. Burası, üzeri ahşap, altı taş karışımı, geleneksel köşk mimarisiyle inşa edilmiş tarihi bir evdi. Evin altındaki geniş alan hem günün her saatinde serin bir gölge sunar hem de tertemiz rüzgârıyla insanı ferahlatırdı. O dönemlerde ev henüz terk edilmemişti. İçinde neşeli seslerin yükseldiği, bacası tüten canlı bir yuvaydı. Ev sahipleri cömert insanlardı. Kendi avlularındaki mermer dibeği tüm köye açarlar, dövmeye gelen köylüler, bir minnet göstergesi olarak ilk önce ev sahibinin yarmasını döverlerdi.

Yatağımdan fırlayıp hızla yüzümü yıkadım. Ayaklarım beni sese doğru götürürken, ahşap tokmakların, bizim deyimimizle solguların mermer taşa vuran ritmi giderek yükseliyor, adeta köyün kalbi o avluda atıyordu. Yaklaştıkça manzarayı daha net görmeye başladım. Bu alelade bir taş değildi. Roma döneminden kalma, mermer bir sütunun altına konan kaidesinin içi oyularak tarihin modern hayata armağan ettiği muazzam bir dibekti. Taşın üzerindeki her oyuk ve desen, yüzyılların yaşanmışlığını fısıldıyordu. Avluda ahşap direklerin altında bu mermer kaidenin oyulmamışı vardı.

Ahşap merdivenlere giriş basamakları ve avlunun bir kısmı mermerle kaplıydı. Coğrafyamızın mermer madeniyle zengin olmasının doğal sonucu olarak, tarih boyunca kullanılan mermer kaya parçalarının mimariye yansıması bu köşkte kendini hissettiriyordu. Sabahın bu erken saatine rağmen dibeğin etrafı şimdiden kalabalık sayılırdı.

İmece ruhu, güneş henüz dağların arkasından tam olarak yükselmeden avluyu doldurmuştu.
İlk iş olarak dibeğin altına ve çevresine geniş bir sergi sermişlerdi; çünkü bir tek buğday tanesinin bile yere dökülüp ziyan olmasına kimsenin gönlü razı gelmezdi. Buğday hayattı, buğday emekti.

Güneş avluya sızdıkça işin ritmi ve heyecanı artıyordu. Dibeğin başında tam bir iş bölümü ve muazzam bir uyum vardı. İki güçlü erkek, ellerindeki ağır solguları olanca güçleriyle dibeğin içine sırayla indiriyordu. Onların iki yanında yerel kıyafeti içinde şalvar, basma elbise ve baş örtüsüyle iki genç kız duruyordu. Kızların ellerinde tahtalar vardı; solgular yukarı her kalktığında, taşan buğdayları büyük bir hız ve beceriyle dibeğin içine doğru geri sıyırıyorlardı.

Bu süreç tam bir dikkat ve güven testiydi. Solguyu sallayan erkekler, kızların ellerindeki tahtalara vurmamak, onlara zarar vermemek için azami dikkat gösteriyorlardı. Solguyu dibeğin içine vuruyor, havaya kaldırırken mermer taşın kenarındaki desenli çıkıntıya hafifçe vurup hem tokmaktaki buğdayları silkeliyor hem de bir sonraki vuruş için nefes tazeliyorlardı. İşte o taşa çarpma anında ortaya çıkan ses, sırayla vurulan tokmakların ahengiyle birleşince muazzam bir müzikal ritme dönüşüyordu. Küt, tak, küt, tak... Bu ses, dayanışmanın bestesiydi.

Zamanla ben de bu ritmin bir parçası olmayı, o solguyu sallamayı öğrendim. Solguyu tavlanmış, nemlendirilmiş buğday dolu dibeğin içine vurmak, sonra dibeğin köşesindeki o desenli çıkıntıya çarptırıp belimizin kıvraklığı ve dengelenen gücümüzle havada çevirerek tekrar tavlı buğday dolu dibeğe indirmek bana tarifsiz bir zevk veriyordu. İki kişi karşılıklı bir uyum yakaladığında, dünya durur, sadece o mermer taşın kalbi atardı. Tabi bu iş, sıradan bir iş değil, aynı zamanda köyün gençlerinin gücünün, atletik yapısının ve becerisinin sınandığı gizli bir er meydanıydı. Dibeği herkes sallayamazdı. Gençliğin heyecanı ve kuvvetin ölçüsü her şeyden önce büyük bir serinkanlılık gerektirirdi.

En küçük bir tereddüt ya da ritim kaçırma, buğdayın dışarı dağılmasına, daha da kötüsü solgunun şaşırıp bir kazaya sebebiyet vermesine yol açabilirdi. İşin içinde mahcup olmak da vardı. Oraya gelen büyükler, açıktan olmasa da dövücüleri göz ucuyla izler, onları överek yüreklendirir, tatlı bir rekabet iklimi yaratırlardı. Biz döverken alnımızdan terler süzüldüğünde, hemen birileri elinde havluyla koşar, durduğumuz an terimizi silerdi. İmece, her bir ferdiyle kalben ve bedenen oradaydı. Köşkün bahçesinden dışarıya doğru bir uzantısı vardı. Bu karşı taraftaki bahçeye doğru giden altından taş döşemeli bir köy sokağıydı.

Sokaktan geçenler de içerideki hareketliliğe kayıtsız kalmaz, kolay gelsin diyerek içeri girer ve az da olsa kabiliyetince katkıda bulunmaya çalışırdı. Dibeğin etrafında sadece buğday dövülmüyor, aynı zamanda köyün toplumsal bağları yeniden dokunuyordu. Bir tarafta sarı yayla buğdayları tavlanırken, diğer tarafta kadınlar erkenden kalkıp közledikleri patlıcanlar, biberler ve soğanlarla kahvaltı sofrasını kuruyorlardı. Yan komşu sıkma yapmış getirmiş, diğeri susamlı çörekleri dizmiş, bir başkası zeytin ve domates salatasını hazırlamıştı. Çay çoktan demlenmiş, odun ateşinin kokusu havaya karışmıştı.

Köy yerinde zaman zaman kavgalar olur, insanlar birbirini çekiştirir, dedikodular dönerdi. Ama ne zaman o dibeğin etrafında toplansak, tüm o kırgınlıklar, ufak tefek sıkıntılar bu yardımlaşma ikliminin sıcaklığında erir giderdi. Yakın evlerden biri hemen Akdeniz'in o meşhur batırığını yapmış, buz gibi suyuyla hazırlamış olurdu.

Dinlenme anında o batırıklar içilir, üzerine demli çaylar yudumlanırdı. Çayı bir komşu, suyu diğer komşu getirirdi; ter tere, emek emeğe karışırdı. Bu avlu, köyün geleceğinin de şekillendiği yerdi. Gençler yarışırken, kızlar da buğdayı büyük bir soğukkanlılıkla dibeğin içinde tutarak zarafetlerini ve becerilerini sergilerlerdi. Büyükler de sadece gençleri değil, çayı demleyeni, kahvaltıyı hazırlayanı da değerlendirirdi.
Sohbetler koyulaşınca laf dönüp dolaşır, köyde yapılacak düğünlere gelirdi.
Gelinin nasıl biri olacağı, damadın mahareti konuşulurdu. Dibeği vuran o delikanlının bir türlü ikna edemediği kızın gönlü, belki de o sırada orada bulunan Ayşe ablasının araya girmesiyle tatlıya bağlanıverirdi.

Aynı zaman da ürün haşatının da değerlendirildiği, geçmiş yıllarla ürünlerin karşılaştırıldığı bilgi paylaşımları da yapıldı. Bazen tarla, tarla buğday konuşulur, geçmiş tohumların ve toprağın eleştirileri yapılır böylece en iyi buğday tohumluk seçilir ve komşular gelecek seneye o ürünü tohum olarak kullanırlardı. Kazançlar yanında kötü ürün alan komşular konuşulur adeta bir yardımlaşma planı yapılırdı. Dibek demek muhabbet demekti, aş demekti, ritim demekti. Baharda sahilde, güzün ise yaylada olmak üzere yılda iki kez yapılan bu imece, kültürümüzün en sıcak, en duygusal ortak değeriydi.

Buğday hasat edildikten sonraki o sakin ikindi üzerleri, adeta törensel bir folklordu. Her ev, az ya da çok, evinde mutlaka dövme (yarma) bulundururdu. Eğer evlenecek bir kızı veya oğlu varsa düğün keşkeği için, Muharrem ayı geldiyse aşure için, okunacak bir Mevlüt için ya da Allah gecinden versin, bir ölüm anı için... Döğme, bir evin tıpkı kefen gibi olmazsa olmaz, en temel mukaddesatındandı. Ölüm yemeği o an pek akla getirilmek istenmese de, her ihtimale karşı o kilerde yerini alırdı. Yıllar akıp geçti. Bugün o verimli topraklara baktığımda, geçmişin o yeşil ve bereketli ovasının düzensiz bir şekilde, sadece betonarme binalarla doldurulduğunu görüyorum.

O canım hatıraların ev sahipliğini yapan ahşap ve taş karışımı tarihi köşk ise, modern yerleşimin ortasında adeta terk edilmiş, yapayalnız bir hazine gibi direnmeye çalışıyor. Yol kenarında duran o mermer dibek ise artık suskun. Geçen gün misafirlerim gelmişti. Yol üzerinde duran o mermer dibeği görmüşler. Denize karşı çayımızı yudumlayıp sohbet ederken içlerinden biri, "Yol kenarında bir taş gördüm, resmini çektim, bu taş nedir?" diye sordu. "Dibek" dedim ve o terk edilmiş evle olan hikâyesini, az önce anlattığım tüm o canlı hatıraları bir nefeste onlara aktardım. Misafirim anlattıklarımı büyük bir hayranlık ve ilgiyle dinledi.

Derin bir iç çekerek, "Tam bir mahalle dayanışması," dedi ve ekledi: "Belki de bu imece kültürü zamanında geliştirilip kurumsallaştırılabilseydi, bugün kooperatifçilik sayesinde küçük ve orta ölçekli üreticiler, küresel devlerin karşısında böyle kolayca yok olup gitmezdi." Onun bu tespiti üzerine ben de şu haklı cevabı verdim: "Belki de keşke o sistemin adı 'kooperatif' değil de 'İmece' olsaydı.

Millet kendinden olan bu ismi daha kolay içselleştirirdi. Latince kökenli kooperatif kelimesinin manasını bile gerçek anlamda algılamamız çok zor oldu. Hem kooperatif kanunu yapılırken başka ülkelerin benzer kopyaları yerine keşke içeriği imecenin binlerce yıllık geleneğimizden süzülen yaşanmışlıkları ile hazırlanabilseydi, kültürümüzün bu gücünü algılayabilirdik. O zaman dayanışma ruhu ekonomik kalkınmamızın da lokomotifi olurdu." Misafirim merakla, "Peki o dövülen buğdaylar en çok ne işe yarıyor?" diye sordu. Onlara yarmayı ve yarmadan yapılan o muazzam keşkeği anlattım.

Keşkek, özellikle Yörük kültürünün yoğun yaşandığı Yeşilovacık bölgemizde saygın bir toplantı yemeğidir. Büyük kazanlarda, yine imece usulüyle büyük kepçelerle karıştırılarak yapılır. Üzerine tereyağı gezdirilir, yanında yahni ya da kavurmayla ikram edilir. Keşkek yenirken küs ve dargın olunmaz; insanlar yan yana yer sofrasında oturur, ortak tabağa birlikte kaşık sallar, yufka ekmeklerini paylaşırlar. Yemeğin sonunda birlik, beraberlik ve sağlık için hep birlikte "amin" denir.

Sofrayı yine bir başka grup el birliğiyle kaldırır. Ama şimdi... Şimdi o yemekler de o muhabbetler de azaldı, neredeyse bitti. Şimdilerde bir koyunu kesiyorlar, kavurma ve salatayı hızlıca önümüze koyuyorlar; hızlıca yiyip kalkıyoruz. Dua yine var belki ama o eski kalbi "âmin" sesleri yok.

Artık düğünlerde bile "bizim taraf", "öteki taraf" ayrımı var. Şimdiki yemekler ne yazık ki muhabbetsiz. Eskiden o yemekler midede sindiriliyordu, şimdi ise politika sandıklarında, ticari hesap kitaplarda sindiriliyor.

Eskiden şükür için, gönül almak için yemek verilirdi; şimdi ise bir beklentiyi tavlamak, karşı tarafı olgunlaştırmak için... "Hele geçsin boğazından elbet borçlu olacak" zihniyeti yerleşti modern dünyaya.

Anlayacağınız; o yol kenarında duran mermer dibek sadece eski bir taş değil. O, muhabbeti bitmiş bir dünyanın, bereketini ancak Allah'ın bildiği o eski güzel günlerin sessiz şahididir.

